

R O S T A.

IRODALMI DZSUNGEL.

Akinek csak némi fogalma van arról, hogy mi a költői termelés, hogy mennyire nem lehet összemérni mással, — aktaintézéssel, csizmakészítéssel, fizikai vagy egyéb-gépies szellemi teljesítménnyel — annak fogalma lehet napjaink poétáinak elképesztő nyomoráról. Verset gyártani nem lehet. Sem napi penzumra osztani az elvégzendő munkát. És még ha volna is piac, ami fölveszi az új produktumokat (aminthogy nincsen), akkor is — csupán havi 300 pengős létminimumot véve alapul — a költőnek meg kellene írnia havonta hatvan költeményt! Egy év alatt ez hétszáz versnek gyártása lenne . . .

Ez abszurdum volna, tehát a mai költő, különösen a fiatal és még nem érvényesült poéta, Isten madárkajaként tengeti életét megfogyatkozott Kismagyarországon. És még súlyosbítja a helyzetét, hogy a fiatal poéták nem tudnak, vagy nem akarnak mást írni, csak verset. Alig néhányuk helyezkedett el a zsurnalisztikában vagy a jövedelmezőbb próza birodalmában.

Sokan vannak ezek a fiatalok. Nem indiszkréció, ha egypár nevet említek: Erdélyi József, Fodor József, Boros Ferenc, József Attila, Illyés Gyula, Aszlányi Károly, Simon Andor, Berczeli Anzelm Károly, és még számosan . . . apostoli szegénységben, fiatal szívük és eredendő optimizmusuk makacs kitartásával várják az idők jobbrafordulását. Verskötet számára kiadó nincsen, kénytelenek tehát a maguk összekuporgatott gárasain, előfizetések megalázó gyűjtésével megjelentetni füzetekbe foglalt termésüket, mikre alig figyel föl a sajtó és a kritika . . . Ha kapnak is néhány sor megemlékezést, legtöbbször fölületes és elnagyolt recenziókat, azok még jobban hozzájárulnak a közönség figyelmének elérééséhez.

*

Ebben a fojtogató atmoszférában a csonkaország lírai fejlődése csöppet sincs hátrább Erdély és az elcsatolt részek hasonló fejlődésénél. Éppen csak a tömegékből visszasugárzó nagy együttérzés és szeretet hiányzik, ami a határon túli poéta-társakat a hír, értékelés, megbecsülés szárnyaival segíti előre.

Külön fejezeteket lehetne írni arról is, hogy, néha az értékelés túlrepi az erdélyi poétákat itthon is a hazaiak fölé, elfogva előlük az érdeklődés gyér sugárzását is. Vannak nagy és komoly fővárosi lapok és folyóiratok, amelyeknek irodalmi szerkesztői kategórikusan kijelentik, hogy nem ismernek és nem ismernek el más költészetet, mint azt, amelyik a megszállott területeken él . . .

Igy történhetik meg aztán, hogy Erdélyi József elrejtőzködve él Pápán, Juhász Gyula a vidéki újságírás taposómalmában kénytelen puszítani magát, Oláh Gábor a tanári hivatal börtönébe zárva fulladozik, Boros Ferenc havi nyolcvanpengős szárazkenyérhez menekült Debrecenbe . . . hogy a többiekről ne is beszéljünk. Akik Pesten maradtak, hogy tollukkal keressék meg a mindennapi kenyeret, még kétségbeejtőbb nyomorúságban tengődnek. Jobb nem beszélni erről, mert igen keserű vádak tolakodnának elő. Meg kell nyugodni abban, hogy évek óta tart már a dermesztő magyar tél.

*

Nem kell tiszta irodalom! — Ezzel fogadják az írókat a szerkesztőségekben. — Csak szórakoztató és ötletes, vidám és finom erotikájú pletykák, apróságok kellenek. Lehetőleg rövid, 100—120 soros miniatűrök, novellisztikus adomák, kuriózumok, pillanatfölvételek bakfislányok vagy férj-feleség-házibarát beszélgetéseiből. Csak ezeknek szoríthatnak helyet, a többi parlamenti botrányoknak, a családirtó öngyilkos tőzsdésnek, meg a Színház, Mozi, Sport, Rádió, Divat megfizetett hasábjainak kell. A tájékozatlan olvasók még ma is gyanútlanul publicisztikai és kritikai közleménynek néznek ravaszul elbújtatott hirdetéseket, amelyek éppen azért öltik magukra a jóhiszeműség köntösét, mert fejedelmi díjat fizetett érték megrendelőjük. Sok újság le is mondott az irodalmi dolgozatokról, és kielégíteni véli publikumát háttorzongató és idegingerlő riportokkal.

Hol lát napvilágot mégis az a bizonyos tiszta irodalom?

*

Talán a regényekben?

Soha annyi közpszerű silány, reklámmal fölfújtt, agyonhirdetett, ügynökök légiója által körülhordozott, részletfizetési becsapásra alapított, importált munka nem hemzsegett a könyvpiacra, mint ma. Könyvkiadásra legalkalmasabb üzletileg az idegen könyv: nem kell vagy alig kell érte szerzői díjat fizetni, a fordítók pedig éhbérért elkészítik. Wells-nek, Prévôt-nak, Galsworthy-nak, Farrère-nek, Benoit-nak hízeleg, ha az Afganisztán szomszédságába képzelt *Hongrie* is olvassa műveik fordítását és fölülnek a magyar kiadók által túlzottan fölbecsült olvasó-számnak. Így kapta meg legutóbb H. G. Wells műveinek sorozatát egy magyar kiadócégtől ingyen. Egy másiknak pedig Selma Lagerlöf viszszaadta a pármillió koronás honoráriumot... Elképzeli, milyen színekkel ecsetelték ezek a kiadók a magyar kulturát, hogy az idegen írók ne kérjenek szerzői díjazást!

Az egyik legnagyobb párisi kiadó cég tulajdonosa egy ízben, mikor magyar ismerőse a fejlett és európai színvonalú magyar irodalomról beszélt előtte, meglepetve kiáltott föl:

— Hát maguknak van külön, territoriális irodalmuk?

— Miből következteti, hogy nincsen, hiszen minden nemzetnek van saját irodalma és... — próbálta meggyőzni a francia kiadót a magyar látogató.

— Komolyan erre kell következtetnem a magyarokat illetőleg, — hangzott a válasz — mert minden kiadványomat lefordítatják és forgalomba hozzák a maguk kiadó cégei...

Mindebből szükségszerűen következik, hogy a magyar regényíróknak nemcsak a hazai író társaság támogatását, hanem sorompóba kell szállnia a világ legjobbjaival és legnépszerűbbjeivel. A magyar író versenytársa Wells, Ibanez, stb., de még a halottak is, Tolsztoj, Dickens, Dumas...

*

Hogy mennyit érnek ezek az idegenből fordított, 28 filléres, előfizetőket csalogató regények, nincs eldöntve még. Mindenesetre tömegeket vonnak el a komoly könyvektől és kiadványoktól és hozzájárulnak íróink egzisztenciális válságának növeléséhez.

Regényíróink kereseti viszonyai amúgysem rózsásak. A kiadók általában 2000 példányt vesznek alapul és az íróknak az eladási ár tíz százalékát juttatják ho-

noráriumképen. Ebből sajnos nem következik, hogy az író — kivételes siker esetén — a 2000 példányon fölül eladottak után is megkapná a tiszteletdíját. A napilapokban közölt folytatásos regények ára 400, legföljebb 500 pengő, viszont vannak cégek, amelyek végsőkéig megszorult íróktól 120—150 pengőért is vettek már regényt, regény alatt legalább tíz íves munkát értve, aminek megalkotásához, csak a pusztá leírás fáradságát számítva is, hosszú hetek, sőt hónapok szükségesek.

Legnagyobb könyvsikere Csonkamagyarországon legutóbb tudtommal Erdős Renének volt, 10.000 példányszámmal, de nálunk háromezres szám is már jelentős sikernek számít. Nyugaton nem is siker az a kiadás, amelyik nem éri el a 40.000—50.000 példányt, de igen sok könyv eljut a 200.000-es példányszámig. Így azután könnyen érthető, hogy a nemrég elhunyt spanyol Blasco Ibañez, miután 30 nap alatt megírta a *Vérző aréna* című világsikerű művét, a szerzői jutalékokból még abban az évben pazarul berendezett, fejedelmekhez méltó kastélyt építtetett magának a Côte d'azur-on, számkivetettségének némi enyhülésére . . .

(Budapest.)

Terescsényi György.

HORVÁTH JÁNOS.

A magyar egyháztörténetírás legnagyobb fogyatkozása, hogy rendszerint megelégszük az intézmények külső történetének felderítésével. A középkori magyar egyháztörténet, ha az eddigi kétségkívül nagyszámú publikációt gondosan átvizsgáljuk, nem mutatott más problémát, mint a magyar egyházi intézmények külső-formális történetét. Középkori kódexeink szinte kizárólag a vallásos irodalom köréből valók, de publikációjuk csak nyelvészeti vagy filológiai szempontból történt. A középkori magyar teológia, a magyar liturgia sajátos szokásai, mindmáig felderítetlenek. A mohácsi vész utáni kort illetőleg történetírásunk bőségesen foglalkozott ugyan egyháztörténeti kérdésekkel, a vallási megoszlás egész nemzetre kiható fontossága mellett ez másként nem is lehetséges. De itt is megelégedtünk a kérdések, külső, formális tárgyalásával. A hitviták szellemtörténeti szempontból rendkívül becses irodalma — néhány bátortalan és gyenge kísérleten kívül — nem talált méltó feldolgozásra. Még Pázmány életírója is jórészt megelégszik hősénekként történeti alaknak méltatásával, s vajmi kevés figyelmet fordít Pázmány helyének a magyar szellem történetében való megjelölésével. Munkáinak nagyszabású és gondos szövegkiadása visszhang nélkül maradt irodalmunkban. A legújabbkori egyháztörténet művelői vagy megelégedtek a katolikus-protestáns ellentét külső mozzanatainak krónikás elbeszélésével, vagy biografiát írva, hősiükre rendszerint panegyrist mondtak, religiójuk vagy politikai hitük szerint. A XVIII. század gazdag jezsuita teológiai irodalma, a jozefinizmus szenvedélyes hangú antiaufklárista röpiratai ép úgy olvasatlanul hevernek könyvtárainkban, mint ahogy féltve őrzött por borítja a püspöki levéltárak gazdag epistoláriumait, amelyek soha nem látott kincseit őrzik a XVIII—XIX. század magyar szellemtörténetének. Batthyányi József primásnak és Esterházy Károlynak — a barok Eger megteremtőjének — helye a magyar szellem történetében ép úgy megjelöletlen maradt, mint Rudnay Sándoré és Kopácsy Józsefé a reform-korszak történetében. Az 1822-iki magyar nemzeti zsinat, amely a jozefinizmus romjait akarta eltakarítani, több jószándékkal, mint hozzáértéssel